

ТЕХНОЛОГІЇ ЗА ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ НАПРЯМАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

У даній статті розкриваються технології профілактичної, реабілітаційної, посередницької соціально-педагогічної діяльності, технології соціально-педагогічної експертизи та робота соціального педагога з громадськістю. При розкритті даних технологій наголос робиться на інноваційні прийоми їх реалізації, котрі включають діагностичний, інформаційно-контрольний, прогностичний та формуючий аспекти.

Ключові слова: технології профілактики, діяльності, реабілітації, посередництва, експертизи, зв'язку з громадськістю.

У сучасний час в Україні існує криза політичної системи, хоча виховання є однією з важливіших функцій суспільства, яке створює визначену політику в цій сфері та державну систему виховання як ефективного формування людини у співвідношенні з соціальним заказом, визначеним суспільним та державним устроєм.

У науковій соціально-педагогічній літературі розглядаються різні типи технологій, зокрема: орієнтовані на школяра (І. Гутнік, О. Шушпанова), студентів (І. Мохова, Є. Меркулова), викладачів (Н. Василенко, А. Ісайко), педагогічні системи (К. Красикова, Н. Привалова), соціально-педагогічні об'єкти (І. Зверєва, А. Капська). Окремим аспектам соціально-педагогічних технологій присвятили свої дослідження В. Беспалько, Н. Кузьміна, Л. Мардахасєв та ін.

Однак, актуальність обраної теми обумовлена ситуацією яка склалася в суспільстві, що потребує дієвого високоефективного підходу до теоретичної розробки та практичного впровадження соціально-педагогічних технологій.

Мета статті – охарактеризувати та розкрити соціально-педагогічні технології за функціональними напрямками діяльності соціального педагога.

Соціальна профілактика (превенція) – діяльність з попередження соціальної проблеми, соціального відхилення або утримання її на соціально терпимому рівні за допомогою усунення або нейтралізації причин, що породжують їх.

Одним з напрямів діяльності соціального педагога є профілактика дезадаптованої поведінки.

Шкільна дезадаптація – невідповідність соціопсихологічного і психофізіологічного статусу дитини, вимогам шкільного навчання, оволодіння якими стає скрутним або в крайніх випадках неможливим.

Соціальна дезадаптація – стійкий прояв особою асоціальних форм поведінки, деформація системи цінностей, саморегуляції, відчуження від основних інститутів соціалізації – сім'ї, освітніх установ [2].

Основні напрями роботи соціального педагога з профілактики дезадаптованої поведінки можуть полягати в наступному: раннє виявлення дітей "групи ризику"; консультативно-роз'яснювальна робота з батьками, педагогами; мобілізація виховного потенціалу середовища; робота з референтною групою; соціально-педагогічний патронаж дезадаптованого неповнолітнього; залучення необхідних фахівців.

Основні компоненти профілактичної роботи: спеціальне навчання і виховання дітей і підлітків; взаємодія з правоохоронними органами, що забезпечують неповнолітнім антинаркогенну, антиалкогольну безпеку; створення позитивних життєвих альтернатив використанню неповнолітніми речовин наркогену, алкоголю (багато в чому визначається молодіжною політикою держави).

У професійній діяльності соціального педагога особливе місце займає реабілітаційна робота з дітьми [1].

Реабілітація (від латів. *rehabilitatio* – відновлення) – комплекс медичних, соціально-економічних, педагогічних, юридичних заходів, направлених на відновлення (або компенсацію) порушених функцій, дефекту, соціального відхилення.

Процес реабілітації націлений не тільки на відновлення здатності людини до життєдіяльності в соціальному середовищі, але і на певні зміни самого середовища, умов життєдіяльності, порушених або обмежених по яких-небудь причинах.

Основні *етапи* індивідуальної *реабілітаційної* роботи з вихованцем.

1. Визначення початкового реабілітаційного потенціалу: *соціально-побутовий аспект* – оцінка можливостей розвитку соціально-побутових навичок; *медико-фізіологічний аспект* – первинне медичне обстеження, збір анамнестичних даних; *медико-психологічний аспект* – виявлення гострих психологічних проблем, збір психологічного анамнезу, надання психологічної підтримки за наявності кризового стану, патопсихологічне дослідження порушень психічного розвитку; *педагогічний аспект* – визначення рівня освітньої підготовки, складання рекомендацій по навчанню, виявлення педагогічних проблем; *соціально-трудоий аспект* – виявлення відносин до трудової діяльності, визначення професійних інтересів.

2. Складання індивідуальної комплексної програми реабілітації: *соціально-побутовий аспект* – розвиток навичок соціально-побутового самообслуговування; *медико-фізіологічний аспект* – складання комплексу медичних реабілітаційних заходів; *психологічний аспект* – підбір комплексу індивідуально-орієнтованих методик психокорекції, психотерапії; *педагогічний аспект* – розробка індивідуального плану навчання, виховання (зокрема, фізичного, етичного, інтелектуального, естетичного, трудового, правового); *соціально-трудоий аспект* – розробка плану трудового навчання.

3. Реалізація розробленої програми і її періодичне корегування: *соціально-побутовий аспект* – адаптація дитини до умов життя установи, соціально-побутове навчання і виховання; *медико-фізіологічний аспект* – періодичне медичне обстеження, призначення курсів медикаментозного і фізіотерапевтичного лікування, напрям на санаторно-курортне лікування; *психологічний аспект* – періодична психологічна діагностика, психокорекція і психотерапія виявлених порушень адаптації, індивідуальне психологічне консультування, включення в групу психологічного тренінгу; *педагогічний аспект* – реалізація індивідуального плану навчання і виховання; *соціально-трудоий аспект* – професійна орієнтація, виховання позитивного відношення до праці, трудове навчання.

У системі засобів соціально-педагогічної реабілітації провідна роль відводиться створенню ситуації успіху, зменшенню емоційної значущості проблемної (конфліктної, кризової) ситуації. Разом з тим важливо навчити вихованця певній поведінці і в ситуації невдачі. Для зняття "комплексу неспішності" можна використовувати наступні способи: створити міні-групу вихованців, що мають схожі проблеми; сформулювати відношення до ситуації неспіху як до стимулу для роботи над собою з метою досягнення успіху; вселити упевненість в позитивні зміни в проблемній ситуації; співвіднести самооцінку вихованця з оцінкою його особового потенціалу експертами; організувати взаємодію із значущим іншим і "усередині себе" (поради самому собі по виходу з ситуації невдачі, обговорення способів подолання труднощів із значущим ровесником). Перевірку цих способів проводять на основі спеціальної змодельованої або реальної ситуації: у разі успіху – поповнення банку індивідуальних способів дії в складній ситуації, у разі невдачі – повторний пошук системи дій по виходу з проблемної ситуації.

Сенс технології посередництва полягає в сприянні досягнення згоди між суб'єктами (окрема особа, сім'я, колектив та ін.) для вирішення соціальних, соціально-педагогічних проблем одного з них [6].

Завдання соціального педагога, виступаючого в ролі посередника: пояснювати інтереси і погляди однієї сторони іншій; встановлювати зв'язки з суб'єктами, здатними надати необхідну підтримку підопічному; переконати відповідні структури, організації в необхідності надання конкретної допомоги.

Основні етапи діяльності соціального педагога, що реалізовує посередницьку функцію:

- діагностика причин і стану проблеми підопічного, оцінка можливостей її рішення, аналіз інформації про установи, що надають різні послуги у сфері правового, соціального захисту, медико-психолого-педагогічної реабілітації тощо;
- вибір установи, здатної надати підопічному найбільш ефективну допомогу;
- інформування підопічного про характер діяльності установи, що рекомендується;
- допомога у встановленні контакту підопічного з відповідним фахівцем;
- перевірка результативності контакту (визначення позитивної динаміки у вирішенні проблеми підопічного).

Основні прийоми реалізації технології посередництва:

- оформлення для підопічного виписки з вказівкою адреси, номери телефонів, прізвища, імені, по батькові потрібного фахівця організації, що рекомендується (установи, центру, служби);
- особистий контакт соціального педагога з представником установи або фахівцем (безпосередній або опосередкований, наприклад, по телефону);
- складання супровідного листа з вказівкою причини і мети звернення підопічного до установи;
- при необхідності підбір супроводжуючого для підопічного з числа педагогів, родичів, близьких людей;
- в деяких випадках укладення письмового трибічного договору: соціальний педагог – спеціаліст (установа) – підопічний, як одного із способів встановлення правил, норм взаємодії суб'єктів.

Соціальному педагогові-посередникові слід всіляко сприяти досягненню угоди між підопічним і відповідним фахівцем, а надалі обом сторонам слідувати правилам договору.

Зв'язок з громадськістю (від англ. *public relations* – робота з громадськістю) – метод соціальної роботи, що виник в США і набув широкого поширення в останні десятиліття. На відміну від індивідуальної та групової допомоги використання цього методу дозволило розширити масштаби соціально-педагогічної роботи серед населення, бо під громадськістю тут розуміються вулиця, район міста, церковна община, соціум в цілому [6].

Працюючи з колективом учнів, вчителів, або з персоналом організації соціальному педагогу доцільно використовувати декілька прийомів, один з яких – проведення *соціологічного дослідження* обстановки у закладі і з'ясування на цій основі необхідності збереження або зміни положення справ.

Етапами роботи можуть бути: 1) з'ясування ступеня ототожнення себе з організацією, закладом; 2) виявлення конфліктних ситуацій і у разі потреби пропозиція заходів по їх вирішенню; 3) аналіз взаємин школярів, вчителів, співробітників з адміністрацією, громадськими організаціями; 4) вивчення ситуацій, при яких виникає більше число проблем, встановлення причин цього; 5) встановлення ступеня довіри дітей, вчителів, батьків по відношенню до навчального закладу.

Інший прийом – *наблісити*, тобто не особове стимулювання бажаної поведінки за допомогою публікацій, які не оплачуються певним спонсором [7].

Мета реклами – прагнення переконати споживачів інформації в необхідності певної поведінки: звернення до певного вигляду соціально-педагогічних послуг, звернення до послуг даного закладу, спонсорська активність тощо. Існує безліч видів реклами: запрошення, бланк листа, візитка, вівіска на будівлі, газетна реклама, книжкова закладка, календарі, рекламна листівка, обкладинка, поліетиленовий пакет, реклама на транспорті, сувенір-реклама та ін. Реклама найбільш ефективна при одночасному використанні різноманітних її видів.

Ще одним з прийомів соціально-педагогічної діяльності зв'язку з громадськістю є *прес-реліз*, який може містити пропозицію нового виду діяльності, соціально-педагогічних послуг, фото фахівців, проблемні повідомлення.

Інформаційний реліз складається за принципом розмови із знаючим і доброзичливим співбесідником, який питає, що нового у вашому закладі. Найважливішим є перший абзац, що містить головну інформацію, найостанніші новини. У подальших абзацах уточнюються, пояснюються і детально розповідаються про те, що було згадане в першому абзаці. Форма викладу повинна нагадувати розповідь очевидця. Невід'ємною частиною програми публіситі є дані про історію закладу, організації.

Під експертизою прийнято розуміти дослідження якого-небудь питання, що вимагає спеціальних знань, з представленням мотивованого висновку. Головна специфічна межа експертизи полягає в тому, що вона є дослідженням завдання, яке не піддається кількісному аналізу тобто важко формалізується і яке здійснюється шляхом формування думки (складання висновку) фахівця, здатного заповнити недолік інформації з досліджуваного питання, спираючись на свої знання, інтуїцію, досвід вирішення схожих завдань [5].

Соціально-педагогічна експертиза є дослідженням, що проводиться фахівцями (експертами), включає діагностику стану соціального об'єкту, встановлення достовірності інформації про нього і навколишнє його середовище, прогнозування його подальших змін і впливу на інші соціальні об'єкти, а також вироблення рекомендацій для ухвалення управлінських рішень і соціально-педагогічного проектування в умовах, коли дослідницьке завдання важко формалізується.

Специфіку соціально-педагогічної експертизи складають реалії людського життя: світ людей і речей і світ цінностей і норм. Соціальний простір одночасно символічний простір, в якому перетворюються природні людські потреби. При всіх недоліках, обумовлених складнощами оцінки соціальної, соціально-педагогічної сфери, експертиза все ж таки може надати важливі результати для ухвалення управлінських рішень. Потреба в проведенні експертизи виникає кожного разу, коли вирішення нормативного характеру (прийняте або підготовлене до ухвалення) може позитивно або негативно позначитися на життєдіяльності людей; при цьому, у приймаючого вирішення органу:

1) *немає ясності*: щодо можливих масштабів впливу рішення, що ухвалюється на життєдіяльність людей; у тому, наскільки будуть різними наслідки реалізації рішення для різних соціальних груп, різних територій, в різних соціокультурних умовах; у тому, яке ресурсне забезпечення необхідне;

така ясність не може виникнути по причинах: відсутність загальної думки в органі, що ухвалює рішення; недоліку аргументів "за" і "проти" підготовленого рішення; неможливості отримати аргументи іншим, окрім експертного, шляхом;

2) *є намір*: прогнозувати наслідки своїх рішень і соціально-проектної діяльності; аргументовано протистояти зовнішньому тиску (рішенням або проектам вирішень органів більш високого рівня, підвідомчих органів), добиваючись визнання цих аргументів і внесення відповідних змін у названі рішення або дії; використовувати в своїх діях авторитет фахівців;

3) *є декілька рішень що суперечать один одному, котрі вимагають наявності зовнішнього арбітра, щоб вибрати якнайкращий варіант*.

Стосовно даної діяльності центральними стають питання компетенції і компетентності, від яких залежать цілепокладання і досяжність результатів експертизи.

Що стосується *компетентності*, то нею визнається достатня готовність приймаючого вирішення – замовника соціально-педагогічної експертизи – сформулювати завдання на таку експертизу. Замовник при ухваленні рішення про проведення експертизи винен: визначити соціально-педагогічну проблему, що підлягає експертизі, зокрема її масштаб, носіїв, стадії розвитку і ін., що не входить в завдання, але неодмінно передуює виробленню початкових формулювань); вказати цілі експертного дослідження; визначити форми представлення результату експертизи.

Порядок замовлення соціально-педагогічної експертизи припускає наступну послідовність дій: 1) визначення контурів проблем; 2) встановлення способів дослідження проблеми і визначення необхідності експертизи (ще раз слід підкреслити, що експертиза має

особливий круг вирішуваних завдань і не у всіх випадках вона доречна або здатна привести до якнайкращих результатів); 3) формування цілепокладання і форму експертного дослідження, ігноруючи організаційні деталі. На цій стадії рішення про експертизу ще не ухвалено. Замовник передає естафету подальших дій організаторові; 4) вибір моделі експертного дослідження залежно від характеру завдання; 5) якщо замовник не задоволений пропозиціями організатора, він веде діалог з ним до досягнення згоди, міняє організатора або відмовляється від проведення експертизи; 6) після узгодження організаційних питань замовник оформляє своє рішення про проведення експертизи, встановлюючи відповідальність організатора, але не експертів, тобто експерт (група експертів) виступає як виконавець тільки по відношенню до організатора, але не до замовника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Навч. посіб. для ВНЗ / Л. М. Завацька. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2008. – 240 с.
2. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / За заг. ред. проф. І. Д. Зверевої. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
3. Технологии социальной работы: Учебник / Под общ. ред. проф. Е. И. Холостовой. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 400 с.
4. Шептенко П. А., Воронина Г. А. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр "Академия", 2001. – 208 с.
5. Соціальна педагогіка: технологічний аспект : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2010. – Ч. 1. – 383 с.
6. Інноваційні технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями "групи ризику" : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Я. І. Юрків ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – 540 с.

Краснова Н.П.

ТЕХНОЛОГИИ ПО ФУНКЦИОНАЛЬНЫМ НАПРАВЛЕНИЯМ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

В данной статье раскрываются технологии профилактической, реабилитационной, посреднической социально-педагогической деятельности, технологии социально-педагогической экспертизы и работа социального педагога с общественностью. При раскрытии данных технологий делается акцент на инновационные приемы их реализации, которые включают диагностический, информационно-контрольный, прогностический и формирующий аспекты

Ключевые слова: технологии профилактики, реабилитации, посредничества, экспертизы, связям с общественностью.

Krasnova N.P.

TEHNOLOGIĪ FOR FUNKTSIONALNYI NAPRYAMY OF ACTIVITY OF A SOCIAL PEDAGOGUE

This article describes the technology of preventive, rehabilitative, mediation of social and educational activities, technology, social and pedagogical expertise and work of the social teacher with the public. In disclosing these technologies focuses on innovative methods of implementation, which include diagnostic, information and control, and prognostic aspects of forming.

Key words: prevention technologies, rehabilitation, mediation, expertise, public relations.